

בבא בתרא סג

משה שווערד

1. רשב"ם מסכת בבא בתרא דף סג עמוד א

אי אמר ליה ואלין מצרנהא - מצר מזרח ארעא דמינה פלגא מצר מערב פלוני וכן הולך וחושב כל המצרים [1] והלכך האי ואלין מצרנהא יתור לשון הוא לייפות כחו ולקמן בשמעתין נמי חזינא יתור לשון טובא לייפות כח וה"ק אביי לעיל מאי שנא הכי ומאי שנא הכי הלא אין חילוק בין פלגא לפסיקא אלא זימנין אמרינן בתרוייהו פלגא בין פלגא בין פסיקא היכא דאמר ואלין מצרנהא וזימנין תשעה קבין היכא דלא אמר ואלין מצרנהא.

2. חידושי הריטב"א מסכת בבא בתרא דף סב עמוד ב

ופירש רבינו שמואל ז"ל דאילין מצרנהא מהני מלישנא יתירא דאתא לטפווי מילתא ולפרש דהאי פסיקא או פליגא בעי למימר חצי השדה, ואינו נכון, [2] ונראין דבר הרב אבן מיגש ז"ל כי הוא חזר וכתב מצרני כל השדה גם ברוח הרביעית ואם משום תשעת קבין למה לנו לדעת מצרני כל השדה אלא ודאי עשאו שותף, ±

3. רשב"ם מסכת בבא בתרא דף סג עמוד א

פשיטא - שכיב מרע או כל המחלק נכסיו על פיו שאמר פלוני יחלוק בנכסי פלגא שקיל.

4. יד רמ"ה מסכת בבא בתרא דף סג עמוד א

ברם צריך את למידע דהאי לישנא דיחלוק פלוני בנכסי לא מהני אלא בש"מ דמהני ביה כי האי לישנא, אבל בבריא אפילו קנו מיניה נמי קניין דברים בעלמא הוא כדבעינן לברורי בפרק מי שמת (דף קמ"ח ע"ב אות צ"ד). תדע דהא דומיא דתנו חלק לפלוני בנכסי מיירי דלא שייך אלא בשכיב מרע, והאי דאיתנין להו הכא משום סירכא דהני לישני דמיפלגי בשיעורים.

5. רשב"ם מסכת בבא בתרא דף סג עמוד א

תנו חלק לפלוני בנכסי מהו - מי אמרינן האי חלק לשון חלוקה הוא ופלגא קשקיל או חלק הראוי ליתן קאמר ובדעת ב"ד תלוי הדבר לשער בכמה הוי חלק ראוי ליתן ...

6. רשב"ם מסכת בבא בתרא דף סג עמוד א

בבור - של מים מכונסים ואית דמוקמי לה בבור של יין ולא נהירא.

7. רמב"ם יד החזקה הלכות זכיה ומתנה פרק יא

(ח) שכיב מרע שאמר תנו חלק לפלוני בבור היין שיש לי יטול רביע היין אמר תנו לו בו חלק לחבית הרי מעוט ויטול שמינית היין אמר תנו לו בו חלק לקדירה נוטל חלק משנים עשר מן היין אמר תנו לו בו חלק לטפיה נוטל חלק מששה עשר מן היין שבבור שהרי גילה דעתו שלחלק מועט נתכוון:

8. רשב"ם מסכת בבא בתרא דף סג עמוד א

סומכוס אומר אין פחות מרביע - סומכוס לטעמיה דאמר בפרק שור שנגח את הפרה חצי נזק לפרה ורביע לולד ומוקמינן לה בגמרא אליבא דסומכוס דאמר ממון המוטל בספק חולקין והכא מספקינן ליה אי פלגא קאמר או חלק בעלמא משהו קאמר כגון רביעית הלוג הלכך אין לו למקבל מתנה מן הבור פחות מרביע ושמא יותר משום דאילו הוה מספקא לן בהאי נותן אם נתן לו פלגא או לא כלום היה לו ליטול מחצית של פלגא דהיינו רביע הבור משום ממון המוטל בספק חולקין דהא פלגא נמי מוטלת בספק אם יהבה ליה או לא הלכך יטול חציה של פלגא דהיינו רביע וכ"ש השתא דמספקא לן אי יהיב פלגא או רביעית הלוג דלא יטול פחות מרביע ורבינו חננאל פירש דאזדא סומכוס לטעמיה וכל הנך שיעורי דלקמן לחבית לקדירה לטפיה בקיאין היו בשיעורין הללו כמה צריך לכל אחד ופלגא דההוא שיעורא קמחייב סומכוס ליתן משום דממון המוטל בספק חולקין.

9. תוספות מסכת בבא בתרא דף סג עמוד א

אין פחות מרביע - דמספקא לן אי רוצה לומר חצי או כל שהוא וא"ת ומה מתנה היא דכל שהוא וי"ל דנותן רביעית הלוג או יותר אבל הגמרא אינו חושש להזכיר זה פסק רבינו שמואל בשמעתין דכל דאליה גבר דהלכה כסומכוס ונראה דאין הלכה כסומכוס כמו שפירשתי בחזקת הבתים (לעיל דף לה. ד"ה ומאי).

10. חידושי הרמב"ן מסכת בבא בתרא דף סג עמוד א

האומר תנו חלק לפלוני בבור וכו'. אע"פ שרבינו האיי גאון ז"ל פירשה אין לנו בה אלא דברי רבינו יצחק אלפסי ז"ל דהילכתא היא ולא גמרינן מינייהו, משום דרבנן קים להו בהני שיעורי ...

והא דמייתי גמ' ראייה מסומכוס הכי קאמר פליגי רבנן וסומכוס בהא, ואם כן אין הלכה כסומכוס בזו דקיימא לן כרבנן דפליגי עליה התם (ב"ק מ"ו א') ואמרי זה כלל גדול בדין המוציא מחברו עליו הראיה, ועוד שלא אמר סומכוס ממון המוטל בספק חולקין בכיוצא בזה אלא היכא דאיכא ריעותא גבי מוחזק כדמוכח בפ' המניח את הכד (ל"ה ב'), אי נמי בבהמה העומדת בסימטא כדאייתא בפ' השואל (ק' א'), אבל במוכר דעלמא שהוא מוחזק ולא גריעא טענתיה בשמא המוציא מחברו עליו הראיה, דמאן דכאיב ליה כיבא איהו אזיל לבי אסיא, ורבינו הגדול ז"ל כתב דהילכתא כותיה וכל הפורש ממנו כפורש מחיים.

11. חידושי הרישב"א מסכת בבא בתרא דף סג עמוד א

והא דתניא האומר תנו חלק לפלוני בבור סומכוס אומר אין פחות מרביע. יש מפרשים דסומכוס לטעמיה דאמר ממון המוטל בספק חולקין והכא מספקא ליה בלשון חלק אם הוא אפי' אחד מריבוא או פלגא כמו יחלוק, הילכך חולקים ויטול חצי החצי דהיינו ריבעא, וא"כ מיייתנן ת"ש דלא כהלכתא דאילו לרבנן אין לו [אלא] חלק מרבוא, ולא נהירא, ועוד דכי אמר סומכוס חולקין היינו היכא דאיכא דררא דממונא לתרוייהו וקאי בסימטא אבל הכא שנסתפקו בלשון כמה מכר לו, המוציא מחברו עליו הראיה, והנכון דסומכוס לדברי הכל קאמר דחלק ריבעא משמע, וכן הלכה ולמדין ממנו, והיינו דפשוטו מיניה בעיין.

ואומר ר"ח וגם רבינו האיי גאון בספר המקח דבהא דיחלוק וחלק ובשמעתא דרבה דלעיל אם יש [דמים] הדמים מודיעין, ונראין דבריהם בלשון יחלוק ולשון חלק שהוא לשון כולל חלק גדול וחלק קטן וכשאומר מכרתי לך בכך וכך חלק בנכסי כפי דמיו משמע, ולפיכך שנו הלשון בזה שאמר בלשון מתנה תנו חלק לפלוני מהו, אבל בשמעתא דרבה כולהו אמתני' קיימי ואמכירה קיימי והתם המצרים מודיעין שלא מכר לו ואין הדמים ראייה, ומיהו בהנהו דסליקו בתיקו אפשר שיהיו דמים ראייה ולא הזכירה בגמ' דאכתי מיבעיא לן לענין מתנה או מכר שאמר כדשיימי תלתא, וגם הא דתנו חלק דסומכוס מצאנוה בתוספתא בלשון מכירה, וכיון דכולה סוגיין במכר והחליפוה לזה בלשון מתנה שמעינן דמכירה דהתם כשאין הדמים ראייה דומיא דמתנה כגון שאמר כדשיימי תלתא, כנ"ל וכן נראה דעת הרמב"ן ז"ל.

12. רשב"ם מסכת בבא בתרא דף סג עמוד א

בן לוי שמכר - אורחא דמילתא נקט דדרך בן לוי המוכר שדות לישראל להתנות כך משום דלא מוזיל גביה משום האי תנאי מידי דזה נהנה וזה חסר דבלאו הכי הוה יהיב האי לוקח להאי מעשר או לו או לאחר דהא אין לו בו אלא טובת הנאה והוא הדין לישראל המוכר שדהו לחבירו ואמר לו על מנת שהמעשר שלי הוא ליתנו לכל מי שארצה דהא השתא נמי יש לו בו טובת הנאה זי.

מעשר ראשון שלו - וכדמפרש לקמן דכיון דאין אדם קונה דבר שלא בא לעולם שיורי שייר מקום מעשר הלכך מעשר ראשון שלו ואפילו אם מכרה הלוקח לאחר דזכותו של לוי אינו יכול למכור לאחר והכי מוכח לקמן.

יתן לבניו אחריו - אבל אם לא פירש כן אינו מוריש בדבר זה זכותו לבניו דכיון דמשום יתור לשון הוא דאמרינן לקמן דשייר מקום מעשר די לנו אי אהני יתורא למאי שפירש דהיינו לעצמו.

13. חידושי הרשב"א מסכת בבא בתרא דף סג עמוד א

ור"ש ז"ל כתב דכיון דלא פירש כן אינו מוריש בדבר זה זכותו לבניו דכיון דמשום יתור לשון הוא דאמרינן דשייר מקום מעשר די לו אי אהני ליה יתורא למה שפירש דהיינו לעצמו, והרמב"ן ז"ל הקשה עליו דהא לאו משום יתור לשון הוא אלא משום דכל מאן דמשייר לגבי נפשיה בעין יפה משייר ומקום מעשר משייר, ונראה לי דאין זה קשה כל כך לר"ש ז"ל דאילו אמר חוץ ממעשר ראשון בודאי הוה ליה כדקל לפירותיו אלא הכא על מנת קאמר, ואילו על מנת דתנאי כעל מנת דעלמא לא מהנה ליה ולא מידי והיינו קושיין דאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, אלא דאנן הוא דאמרינן כדי לקיים דבריו ושלא להוציא דבריו לבטלה דהאי על מנת כחוץ הוא ומקום מעשר שיורי משייר, ותדע לך דהא כבעינן דאיבעיא לן בפ' מי שמת בדקל לאחר ופרותיו לעצמו מאי לא פשטינן לה מהא בריתא אלא ממימרא דרבא דאמר משמיה דרב נחמן דכל דמשייר לגבי נפשיה בעין יפה משייר, ובעיא דמשייר דיוטא נמי לא פשטינן לה מן הבריתא אלא מדריש לקיש, ואמאי לא פשטינהו מן הבריתא, אלא דבריתא לא איברירא

אלא דאנו הוא דאמר' דמשום יתור לשון הוא דאמר' דעל מנת זה כחוץ דמי ולשיירו לעצמו בלבד קאמר עד שיאמר לי ולירשני, כנ"ל לישב ולהעמיד דברי הרב ז"ל, ומ"מ מה שיוצא לו לרב ז"ל מתוך דבר זה אינו מחזור כמו שאכתוב בסמוך בע"ה:

14. חידושי הרישב"א מסכת בבא בתרא דף סג עמוד א

ופרקין כיון דאמר ליה על מנת שמעשר ראשון שלי מקום מעשר שיורי שייר. פי' לאו דוקא משום דאמר על מנת ה"ה אם אמר חוץ ממעשר ראשון דאמרין הכי דשייר מקומו, אלא הכי פירושו כיון דאמר ע"מ דנחית לשיור לנפשיה ודאי בעין יפה שייר וגוף לפירות שייר כמוכר דקל לפירותיו, וכדאמרין בפרק מי שמת (קמ"ח א') אמר רבא אמר רב נחמן את"ל דקל לאחד ופירותיו לאחר לא שייר מקום פירי דקל לאחד ופירותיו לעצמו שייר מקום פירי דכל לגבי נפשיה בעין יפה משייר, וא"ל רבא לרב אשי אנן מדר"ל מתנינן לה דאמר ר"ל המוכר בית לחברו וא"ל ע"מ שדיוטא וכו' ואיבעיא להו חוץ מדיוטא מהו, אלמא ע"מ לאו דוקא.

והשתא דאתינן להכי קשיא לי בשלמא אי הוי ע"מ זה תנאה הוה אמרינן (וכו') דלהכי קתני רישא דמעשר ראשון שלו ולא ליורשיו משום דסבר כרבנן דאמרין במסכת גיטין (ע"ד א') דלי ולא ליורשי משמע, אבל השתא דאמרין דשירא הוא ולא הוה בכלל המכר למה לא ירשוהו יורשיו ככל נכסיו וכמשייר בור ודות ומחילות, וכדאמרין בפרק מי שמת דאמר רבא ודירה יורש יורשה, תירץ רבינו שמואל ז"ל דהכא לשון גרוע אמר שלא שייר מקום בפירוש אלא לפי שלא יהא לשונו מיותר ולבטלה אנו מתקנים לשונו דחוץ קאמר ומקום פירות שייר, וכל שלא בא אלא מפני ייתור ותיקון לשון דיו שיועיל לו לבדו, ולדברי הכל אמרינן דשלי ולא של יורשי קאמר, זה תורף עניינו של רבינו שמואל ז"ל.

ולא תיקשי על זה מה שהקשה עליו הרמב"ן ז"ל דהא לאו משום ייתור לשון הוא אלא משום דלגבי נפשיה בעין יפה שייר, ואינה קושיא כיון שלשון ע"מ קאמר שצריך תיקון שרוצה לומר חוץ שלא יהו [דבריו] יתרים ומבוטלים, ועם כל זה אין טעמו של רבינו שמואל ז"ל נטעם לחיך יפה.

וי"ל דהכא כיון שלא שייר לעצמו גוף מסויים, דהא ודאי הגוף לגמרי מכרו אלא כדי שלא יהא שיורו דבר שאינו בעולם משייר לעצמו שעבוד בגוף לתפוס בו שיורו ועדיין שיורו אינו דבר מסויים, אין זו זכיה גמורה אליו בחייו עד שיוירשנה ליורשיו, כי כשבאים הפירות לעולם בכל שנה אז הוא חוזר וזוכה למפרע גוף לפירות, וכל זמן שאין שם פירות כל הקרקע ללוקח, הילכך כשמת קודם שבאו הפירות של שנה זו לא זכה בהם האב כלל ואינו מורישם לבניו, וכן הדין במוכר דקל ושייר [פירות] לבניו, כן תירץ הרמב"ן ז"ל עם מה שביררנו בדבריו.

וי"א דבדקל לפירות ודאי דבר מסויים הוא ויורשיו קמים תחתיו, אבל בתנאי זה של בן לוי הוא דבר שאינו מסויים כי המעשר אינו יודע באיזה מקום יהא מן הקרקע פעמים הוא כאן ופעמים כאן, ולא עוד אלא שהוא מפוזר בכל השדה, וגרוע מכל זה שהרשות ביד הלוקח להפקיעו אם לא ירצה לזרוע שדהו או למרח תבואתו ע"י גוי או להכניסו בשיבוליו, וכי האי זכיה אינה אלא לשעתה ולמפרע וכשמת לא זכה הוא בעתיד ולא יירשוהו יורשיו וכתנאין חשיב, וגם זה נכון.

וא"ת והיאך זה מתקן פירותיו במעשר של זה, י"ל דכיון דלא אמר על מנת שעשירית הפירות שלי ודאי כך רצה לומר שיזכה בכל הפירות לתקנן ויחזור ויתן לו מעשרו, וזהו שאמר לשון מחזיר ליורשיו כאילו קבל כל הפירות מהם כדי לתקנם ולאחר שיתקנם שיחזירם להם, ומן הטעם הזה אין בזה משום לוי המסייע בבית הגרנות דאמרין חלף עבודתם ולא חלף שכרם, דבן לוי זה אינו נוטל משל ישראל כלום אלא אדרבה הוא הנותן פירותיו לישראל ושלא יתנם לו עד שיתקן בהן פירותיו, ואם לא יתקן או לא יצטרך לתקן אין כאן שום זכיה לבן לוי ליטול ולהשאיל כדכתיבנא לעיל.

15. ספר קובץ שעורים ח"א - מסכת בבא בתרא דף סג/א

(רפא) בשו"ת הגרעק"א מהדו"ת סי' פ"ח כתב, בהא דמקנה גופא מהיום ופירי לאח"מ, אין פירושו, דחל הקנין פירות לאח"מ, דהא אין קנין לאח"מ, אלא דשייר הנותן לעצמו הקרקע לפירות שיגדלו כל ימי חייו, והגאון בית מאיר השיב שם, דא"כ כל הקרקע שייר, דכולה מקום הפירות, ומה הקנה לו, והגרעק"א השיב, דהקנה לו כל השדה, רק דמשייר לעצמו הקרקע לזכות זה לאכול הפירות כל ימי חייו, וכאילו חזר המקבל ונתן לו זכות זה, כמו נותן לחבירו קרקע ליפדות כל ימי חייו עכ"ל, ולפי"ז דענין שיור הוא דהוי כאילו חזר והקנה לו, אתי שפיר, הא דאפשר לשייר פירות דקל למ"ד אדם מקנה דבר שלב"ל, אלא דצ"ע.

דבחזור ומקנה צריך מעשה קנין, והשיור הוא כדיבור גרידא. דמעשה הקנין הוא מהמוכר להלוקח ולא מהלוקח למוכר, ובעיקר דברי הגאונים הנ"ל, מה שנתקש באומר גופא מהיום ופירי לאח"מ, הנה במוכר עבדו ופסק ע"מ שישמשנו ל' יום, דגופא לחד ופירא לאידך, והגוף קנוי ללוקח מיד, אלא דיש למוכר קנין פירות, ופירושו שחלקו את העבד לזמנים שונים, דלענין הזמן שלאחר ל', העבד שייך ללוקח לאלתר, ואינו כמו לוקח עבד לאחר ל', דאין לו עכשיו כלום אלא לאחר ל' יתחדש קנינו ע"י המעשה שעשה עכשיו, אבל הכא אינו כן, דהעבד הוא מיד שלו לענין הזמן שלאחר ל', ומה"ט אינו יכול לחזור בו, אף דבמוכר לאחר ל' שניהן יכולין לחזור, דאתי דיבור ומבטל דיבור, שעדיין לא חל הקנין, ולענין הזמן שבתוך ל', העבד הוא של המוכר, וה"נ במקנה גופא מהיום ופירי לאח"מ, קנה הלוקח תיכף את הקרקע להזמן שלאחר מיתה ולעולם, ולהזמן שקודם מיתה הקרקע היא של המוכר, וא"צ לפרש, דהוי כאלו חזר הלוקח ונתן להמוכר, רק דמתחלה לא קנה הלוקח אלא להזמן שלאח"מ ולעולם, ולהזמן שקודם מיתה שייך המוכר לעצמו, וכן הוא בכל קנין פירות דגופא להד ופירא לאידך, הוא חלוקה לענין הזמנים, דלזמן זה שייך לאחד ולזמן אחר שייך לשני, וכן הוא בנכסי לך ואחריך מעכשיו לפלוני:

16. ספר פנים יפות על במדבר פרק יח פסוק ח

לכל קדשי בני ישראל לך נתתים למשחה ולבניך עד עולם, יש לפרש לפי שהתרומה לא נהגה אלא משבאו לארץ, א"כ הו"ל כנותן דבר שלב"ל ואינו קונה, אבל לפי דעת הפוסקים בכה"מ סי' ר"ט בנותן דשב"ל עם דבר שלב"ל נקנו שניהם, א"כ כיון דמתנות כהונה שהם מן הקדשים לכל קרבנם ולכל מנחתם נהג באותו שעה במדבר נקנו שניהם, והיינו דכתיב את משמרת תרומתי לכל קדשי בני ישראל, דאגב שאר קדשי בני ישראל יקנו גם התרומה, וכן מ"ש ולבניך עד עולם א"א לומר שהוא מצד הירושה של בני אהרן, דא"כ היה הדין להתחלת התרומה לפי ערך חלק הירושה של בני אהרן, אע"כ צ"ל שהמתנה לכל זרע אהרן כשיוולדו לדורות לכל אחד מצד עצמו ולא מצד הירושה, א"כ הא דאמרינן בגיטין דף י"ג ע"ב דאפילו למ"ד אדם מקנה דבר שלב"ל אין אדם מקנה לשלב"ל, ע"כ צ"ל דהכי שאני כיון דכתיב לך נתתים למשחה ולבניך לחק עולם קנו הדורות הבאים אגב דידיה:

ועוד יש לפרש ע"פ מה דאיתא בב"ב דף ל"ז ע"ב במוכר אילנות למ"ד מוכר בעין יפה מוכר מכר לו גם הקרקע הראוי לאילנות, וכח"ג אמרינן שם בב"ב דף ס"ג גבי לוי שמכר ע"מ שמעשר ראשון שלו, דלא ה"ל דבר שלב"ל משום דשייר קרקע, וה"נ י"ל שהקב"ה הקנה לאהרן ולבניו בעין יפה ושייר להם כח בקרקע כדי שלא יהיה דבר שלב"ל, והיינו דאמר במדרש שהבאתי בסמוך ואני ברצון הנה בשמחה, כיון שאני נותן לך בעין יפה שייר מקום שלא יהא התרומה הבאה לעתיד דשלב"ל, ±, והיינו דאמר ואני כמשפרש"י כל מקום שנאמר אני כמו שאני חי וקיים, כך דברי חיים וקיימים לעולמים. ויש לפרש בזה מ"ש בארצם לא תנחל וחלק לא יהיה לך בתוכם אני חלקך וגו', פירוש שהמתנות שלך אינם כדין נחלה של ישראל שמורישין לבניהם כסדר ירושה, והיינו לאפוקי ממ"ד דלא הוי כמקנה לדשלב"ל לכל דורות הבאים אחריהם, וטעם ירושה שהרי באמת אין התרומה מתחלקת לפי סדר ירושה אלא לכל כהן שירצו הבעלים, וגם אינו מטעם ששייר להם מקום בקרקע א' כמ"ש לעיל, אלא אני חלקך כמ"ש כיון שהש"י חי וקיים ודבריו חיים וקיימים לא שייך בו דשלב"ל:

17. חידושי הרשב"א מסכת בבא בתרא דף סג עמוד ב

אמר רב דימי מנהרדעא האי מאן דזבין ביתא לחבריה אע"ג דכתב ליה עומקא ורומא צריך למכתב ליה קני לך מארעית תהומא ועד רום רקיעא. נראה לי דרב דימי חזא דאית בה תרתי אתא לאשמעינן, חזא דעומקא ורומא בסתמא לא קני, ועוד דאפי' כתב ליה עומקא ורומא לא מהני למקני בור ודות ומחילות עד דכתב ליה מארעית תהומא ועד רום רקיעא, ועיקר חזו דאתא לאשמועינן דבסתמא לא קני עומקא ורומא ועלה נחלקו שמועתין אבל בור ודות ומחילות פשיטא דלא קני עד דכתב ליה מארעית תהומא ועד רום רקיעא, לפי גרסת הגאונים ז"ל כמו שאני עתיד לכתוב בס"ד, ותדע לך דהא בהדיא תנינן במתני' ולא את הבור ולא את הדות אע"פ שכתב לו עומקא ורומא ורב דימי לא אתא לאשמעינן מתני', ועוד דכי אתינן לסיועיה ממתני' דלא את הבור ולא את הדות אמרי' ואי ס"ד בסתמא קני עומקא ורומא וכו' ואם איתא למה ליה למידק בה כולי האי לא הו"ל למימר אלא לימא מסייעא ליה דתנן לא את הבור ולא את הדות אע"פ שכתב לו עומקא ורומא ותו לא, וכן בכולה שמעתין אי אמרי' בסתמא קני עומקא ורומא או לא שקלינן וטרינן, ואי לא כתב ליה עומקא ורומא לא קני עומקא ורומא אע"פ שאין עליו גג גבוה עשרה טפחים ואם בא להגביה ולבנות על אויר הבית או לחפור תחת הקרקע אינו רשאי דרום ועומק משויר הוא, והילכך אם חצר היא כלומר שמכר מילוסה של חצר לא קנה לוקח אלא עד ראש כותלי החצר, וכן כתב הרא"ם ז"ל מן הקרקע ועד ראש הכותלים ואם יש עליו תקרה קנה גם הגג בזמן שאין לו מעקה גבוה עשרה טפחים ע"כ, ואם בית אין לו באויר שעל גבי הבית ולא למטה ולא כלום, ואם חורבה נראה לי כיון שסתם חורבות עשויות ליבנות יש לו באויר כדי סתם רומו של בית דהיינו כדנקיט איסוריתא דמחוזא ועייל ונפיק והדר, וכדאמרי' בריש פרק השותפין (ז' א') כי לא אתנו בהדידי עד כמה ואסיקנא אמר רב הונא בריה דרב יהושע כדנקיט איסוריתא דמחוזא ועייל ונפיק והדר, ובשדה וכו' מסתברא דמסתמא קני רומא דלכך עשוין

שאינו עשויין לבנות על גביהן, אבל בעומק לא עד דכתיב ליה עומקא דהא אין עשויין לכך וכדתנן המוכר את השדה לא מכר לא את האבנים שאינן לצורכו ולא את הקנים שבכרם וכו' ובזמן שאמר לו היא וכל מה שבתוכה הרי כולן מכורין ובין כך ובין כך לא מכר לא את הבור ולא את הגת, ובשכתב לו עומקא ורומא קנה עומק ורום שאם בא להגביה ולבנות באויר או להעמיק ולחפור מגביה ומעמיק, והכי תניא בתוספתא למה כתב לו עומקא ורומא שאם רצה להשפיל ישפיל ולהגביה יגביה, והכי איתא נמי בירושלמי:

18. שו"ת מנחת שלמה חלק א סימן נא

הערות בעניני שביעית

א ירושלים - האם נוהג בה דין שביעית ותרומ"מ בזמן הזה מן התורה ...

ב בדין מכירת עפר השכבה העליונה של קרקע ישראל לגוי. נלענ"ד שלמ"ד יש קנין לנכרי להפקיע מתרומ"מ ושביעית אף אם עיקר הקרקע שייך לישראל, מ"מ אם כל העפר של שיעור יניקת הזרעים שייך לנכרי שפיר מהני קנינו להפקיע, והיינו משום דחזין ממה שהוא בעלים על העפר הרי הוא בעלים גם על שם "ארץ" שיש על אותו עפר, ואף בכה"ג שמחוייב הנכרי לסלק משם את העפר וקנינו להשתמש עם הקרקע שלמטה כבסיס לעפר שלו אינו אלא לזמן, אפילו הכי מהני קנינו להפקיע גם להסוברים דקנין לזמן לא אלים להפקיע כיון שהבעלות על כל העפר של שיעור יניקת הזרעים היא מוחלטת ולא רק לזמן מוגבל, ואף שיש לפקפק ולומר דכיון שרק שם "ארץ" גורם לחייב במצוות התלויות בארץ ובזה הרי קנינו רק לזמן, מ"מ גאונים אה"ק שהתירו להפקיע משביעית ע"י מכירת העפר ע"מ לפנות ולא רצו לסמוך על ההיתר של מכירת השדה לזמן ודאי סברי כדאמרן.

...

[אגב אעיר כיון דקדושת ארץ ישראל היא מתהום ארעא ועד רום רקיעא, למה לא תתפשט הקדושה גם על הקרקע שמעברו השני של העולם שמכוון ממש נגד ארץ ישראל, ואף אם נאמר דכיון שבדבר עגול הכל מכוון כנגד המרכז שבאמצע לכן גם הקדושה מתפשטת רק עד המרכז שבאמצע ולא יותר, אבל מ"מ לענין טומאה רצוצה שבוקעת ועולה עד לרקיע - גם לגובה כזה אשר משם אינו חוזר ונמשך כלל אחר הקרקע שלמטה - וגם בוקעת ויורדת עד התהום ויותר, וא"כ מנין שאין הטומאה בוקעת גם עד לרקיע שמצידו השני של כדור העולם, וכיון שבכל צד יש קברים שהם ניכרים וידועים תו הוה ליה קבוע דחשיב כמחצה על מחצה ואסור לכהנים לדרוך שם, וכמו שהק' הר"ש מקינון ז"ל דניחוש בכל דוכתי לנחל איתן ויהא אסור לחרוש ולזרוע, וכל התירוצים שנאמרו על קושיא זו לא שייכי כלל להכא, וגם קשה דניחוש נמי לקבר שמכוון כנגד המזבח וכההיא דגולגלתו של ארונה היבסי, ומה טעם לא נאמר שגם בזה הטומאה בוקעת ועולה, ומנין לנו שלענין טומאה וכדומה רואין את העולם כשטח ישר מבלי להתחשב כלל עם זה שהעולם באמת עגול ככדור].